

УДК 342.9

ДЗЮБА Є.М.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ: НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

У статті проаналізовано правове регулювання працівників фінансових установ у зарубіжних країнах. Визначено напрями удосконалення правового регулювання в Україні.

Ключові слова: зарубіжний досвід, правове регулювання, працівник, фінансові установи, удосконалення.

В статье проанализировано правовое регулирование работников финансовых учреждений в зарубежных странах. Определены направления совершенствования правового регулирования в Украине.

Ключевые слова: зарубежный опыт, правовое регулирование, работник, финансовые учреждения, совершенствование.

In the article analyzed the legal regulation of the financial institutions in foreign countries. Examined directions of improvement in Ukraine.

Key words: international experience, legal regulation, employee, financial institutions, improvement.

Вступ. Економічні та соціальні перетворення, зростання рівня життя населення, високий рівень надання громадянам фінансовими установами фінансових послуг, розвиток відкритого громадянського суспільства та стабільної фінансової системи, результативна та стабільна діяльність всієї системи фінансових органів, а також впевнені кроки на шляху до європейської інтеграції можливі лише за умови створення ефективної системи правового регулювання працівників фінансових установ, оскільки якість та ефективність здійснення зазначених вище заходів знаходиться у прямій залежності від стану правового регулювання працівників фінансових установ.

Постановка завдання. Інтеграція України до міжнародних, у тому числі, європейських структур неможлива без забезпечення ефективного процесу впровадження норм міжнародного трудового права, що стосуються вдосконалення правового регулювання працівників фінансових установ як суб'єктів трудового права у національне законодавство. Саме тому дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання працівників фінансових установ має важливе теоретичне і практичне значення.

За сучасних умов особливої актуальності набуває розроблення теоретичних аспектів імплементації світових трудових стандартів регулювання трудової діяльності таких суб'єктів трудового права у законодавство України, а також з'ясування перспектив удосконалення та подальшого розвитку вітчизняного законодавства під їх впливом. Використання міжнародного досвіду надасть можливості наблизити національне законодавство про працю до рівня світових стандартів. Але впровадження цього досвіду має відбуватися з обов'язковим урахуванням особливостей, що притаманні нашій державі.

Потреба у реформуванні та оновленні трудового законодавства України, вивченні та врахуванні як позитивного, так і негативного зарубіжного законодавчого досвіду правового регулювання працівників фінансових установ, недостатній рівень розробленості теоретичних та практичних проблем удосконалення вітчизняного законодавства у сфері правового регулювання працівників фінансових установ як суб'єктів трудових відносин на підставі вироблених світовою трудовою спільнотою вимог, а також відсутність комплексних як монографічних, так і дисертаційних досліджень з цих питань обумовлюють актуальність обраної теми дослідження.

© ДЗЮБА Є.М. – здобувач (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

Крім того, актуальність обраної тематики також зумовлена тим, що сьогодні перед нашою державою стоїть важливе завдання, що полягає у виборі шляху розвитку та подальшого вдосконалення норм трудового законодавства, насамперед шляхом прийняття Трудового кодексу, в якому варто закріпити норми, що стосувалися б особливостей правового регулювання праці таких специфічних суб'єктів трудового права як службовці фінансових установ, на основі запозичень норм трудового законодавства зарубіжних країн.

Результати дослідження. Проблематиці вивчення зарубіжного досвіду правового регулювання працівників фінансових установ у різному обсязі приділяли увагу у своїх працях як вітчизняні, так і зарубіжні автори, а саме: С.С. Алексєєв, М.В. Вітрук, Л.Д. Воеводин, В.М. Горшенев, С.А. Комаров, Л.В. Котова, А.І. Лепьошкін, Г.В. Мальцев, М.Н. Марченко, М.І. Матюзов, В.А. Патюлін, В.Д. Перевалов, М.С. Строгович, О.В. Сурілов, А.А. Цимбал, Н.М. Шульгач, Б.В. Щегінін, О.М. Ярошенко та інші.

Втім, попри вагомий внесок учених, питання визначення позитивного зарубіжного досвіду правового регулювання працівників фінансових установ досі залишаються остаточно не вирішеними, багато аспектів потребують подальшого вивчення та вдосконалення.

Особливу увагу з точки зору способів законодавчого закріплення окремих аспектів у процесі дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання працівників фінансових установ викликає досвід Республіки Білорусь. Так, чинне законодавство, яке регулює питання здійснення фінансової діяльності фінансовими інституціями, представлено єдиним кодифікованим актом – Банківським кодексом Республіки Білорусь [2]. Попри назву, вказаний нормативний акт регулює діяльність не тільки банків, а й небанківських фінансових установ, а також Національного банку. Тобто у наведеному акті поєднується два способи регулювання правових відносин: імперативний, який здебільшого стосується вирішення питань діяльності Національного банку Республіки Білорусь, та диспозитивний, який стосується питань регулювання діяльності комерційних фінансових установ.

Республіка Білорусь є надзвичайно прогресивною державою у сфері централізованого, якісного та змістовного наповнення правового регулювання працівників фінансових установ. Українське законодавство має змогу шляхом здійснення детального аналізу та дослідження відповідних правових норм запозичити цілу низку позитивних та дієвих практик здійснення правового регулювання працівників фінансових установ, зокрема банківських.

Серед найважливіших напрямів запозичення прогресивного досвіду Республіки Білорусь у сфері здійснення правового регулювання працівників фінансових установ можна відзначити:

– доповнення частини 1 статті 23 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [2] положенням такого змісту:

«Технічні можливості таких відокремлених підрозділів повинні відповідати встановленим законодавством України вимогам до технічних можливостей для здійснення відповідних банківських операцій, нормативним вимогам щодо забезпечення особистої безпеки працівників і клієнтів та іншим вимогам, що забезпечують безпеку проведення банківських операцій»;

– прийняття Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку організації корпоративного управління банківськими установами», де б основна увага приділялась питанням правового регулювання таких аспектів здійснення фінансової діяльності банків: здійснення фінансового моніторингу банківськими установами; навчання працівників та керівного складу підрозділів банківських установ; визначення професійних вимог до керівних посад у банках (керівник банку, заступник керівника банку, член колегіального виконавчого органу банку, головний бухгалтер банку та заступник головного бухгалтера банку).

Досвід Республіки Молдови у питаннях здійснення правового регулювання працівників фінансових установ також буде корисним для України у багатьох аспектах. Чинний Закон Парламенту Республіки Молдова «Про фінансові установи» (далі – Закон РМ «Про фінансові установи») [3] чітко закріплює таку особливість правового регулювання працівників фінансових установ як локальне їх регулювання. Так, у статті 17 указаного Закону закріплено, що у своїй діяльності банк керується внутрішніми положеннями, затвердженими його радою, які відповідно до статуту банку, окрім іншого, встановлюють функції структурних підрозділів банку, їх керівників та службовців; межі повноважень керівників і службовців банку при здійсненні фінансової діяльності від імені банку та в його інтересах. З наведеного випливає, що такі елементи правового статусу працівників фінансових установ, зокрема банків, як обов'язки, межі повноважень та відповідальність встановлюються насамперед у внутрішніх положеннях банку, які надалі передаються Національному банку. Така конкретика у визначенні елементного скла-

ду правового статусу працівників банків сприяла б більш ефективному правовому регулюванню працівників фінансових установ. Саме тому запозичення наведеної норми є доцільною та слушною в умовах реформування всього законодавчого масиву у рамках здійснення євроінтеграційних процесів.

Республіка Молдова, в якій також активно відбуваються євроінтеграційні процеси демонструє свою прогресивність у питаннях правового регулювання працівників фінансових установ. Молдовські законодавчі акти чітко та детально регламентують окремі елементи правового статусу працівників банківських установ, такі як права та обов'язки, обмеження та заборони, а також юридична відповідальність. Попри те, що головний Закон Республіки Молдова, який встановлює правові основи діяльності фінансових установ, Закон РМ «Про фінансові установи» [3] був прийнятий ще у 1995 році, все ж його положення є актуальними та дієвими станом на сьогодні, що, у свою чергу, свідчить про можливість їх імплементації в українське законодавство. Особливу увагу привертають на себе положення, які стосуються питань врегулювання конфліктів інтересів працівників банківських установ та інтересів клієнтів. Зважаючи на прийнятий Україною курс на проведення боротьби з корупційними проявами, у тому числі і у сфері ведення бізнесу, питання виявлення та ефективного захисту від його негативних наслідків практичний досвід з вирішення означених питань є як ніколи необхідним для нашої держави.

Таким чином, до напрямів запозичення прогресивного досвіду Республіки Молдова у сфері правового регулювання працівників фінансових установ слід віднести:

– зміна найменування статті 16 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [2] і викладення її у такій редакції:

«Статут і внутрішні положення банківських установ».

Остання частина вказаної норми може виглядати таким чином:

«У своїй діяльності банк керується внутрішніми положеннями, затвердженими його радою, які відповідно до статуту банку встановлюють:

1) організаційну структуру і функції банку, порядок утворення та компетенцію його керівних і контрольних органів;

2) функції структурних підрозділів банку, їх керівників та службовців;

3) межі повноважень керівників і службовців банку при здійсненні фінансової діяльності від імені банку та в його інтересах».

– закріплення у Законі України «Про банки і банківську діяльність» [2] окремої статті, яка б стосувалася питань регулювання конфлікту інтересів та процедури його запобігання та вирішення.

У зв'язку з цим слід проаналізувати ще одну країну, яка територіально розташована на території Середньої Азії, однак яка на високому законодавчому рівні закріпила прогресивні положення стосовно регулювання питань врегулювання конфліктів інтересів. Так, у статті 27 Закону Киргизької Республіки «Про банки та банківську діяльність у Киргизькій Республіці» [4] передбачено імперативну норму про пріоритетність інтересів банку та його клієнтів над інтересами та іншими матеріальними інтересами посадових осіб банку. Крім того, такі працівники не можуть отримувати прибуток від займаної посади або своїх дій за кошти банку і його клієнтів, крім заробітної плати та інших винагород, виплачуваних їм банком на підставі договору, відповідно до трудового законодавства Киргизької Республіки.

Окрім наведеного, акціонери, посадові особи банку не повинні вчиняти дії, що приносять шкоду інтересам клієнтів банку, включаючи дії, що сприяють наданню банком їм або особам, які мають з ними спільні інтереси, кредитів, гарантій, або здійснювати інші дії, що надають їм які-небудь вигоди, включаючи встановлення підвищених процентних ставок, виплачуваних по депозитах, якщо вони надані їм на більш вигідних умовах, у порівнянні з умовами надання даних послуг для клієнтів, які не мають спільні інтереси з банком. Ця заборона містить у собі також випадки, коли кредити надаються особам, яким кредити зазвичай не видаються через ризики, пов'язані безпосередньо з даними особами (позичальниками).

Окрім законодавчого регулювання конфлікту інтересів, киргизький законодавець зобов'язує банк розробити та прийняти внутрішні механізми та процедури з метою запобігання виникненню ситуацій, коли інтереси посадових осіб та службовців банку вступають у суперечність із зобов'язаннями банку перед клієнтами, або коли зобов'язання банку перед одним клієнтом суперечать його зобов'язанням перед іншим клієнтом.

Традиційно, за порушення умов запобігання конфлікту інтересів, передбачена юридична відповідальність, яка полягає у визнанні судом угоди недійсною на підставі заяви банку, акці-

онера банку або Банку Киргизстану або ж у тимчасовому відстороненню Банком Киргизстану посадової особи банку від виконання обов'язків [4].

Знову ж таки зарубіжний досвід правового регулювання працівників фінансових установ демонструє найкращі практики вирішення окремих питань правового статусу працівників таких фінансових інституцій. Досвід Республіки Киргизії стане на користь Україні для якісного та сучасного оновлення наявних норм, які стосуються питань виявлення та запобігання виникненню конфліктів інтересів у таких фінансових установах як банки.

Одним зі шляхів запозичення досвіду Киргизької Республіки у сфері правового регулювання працівників фінансових установ є *законодавче закріплення у статті про запобігання виникнення та нейтралізації конфлікту інтересів норми про пріоритетність інтересів банку і його клієнтів над інтересами та іншими матеріальними інтересами посадових осіб банку*. Таке положення слід прописати в окремій нормі Закону України «Про банки і банківську діяльність» [2].

Питання дотримання конфіденційності при здійсненні банківських операцій найкраще вирішується у Швейцарії. Швейцарська банківська таємниця закріплена у цивільному праві (у тому числі, у Федеральному Законі «Про банківську діяльність» [5]) і у кримінальному праві. Таким чином, за розголошення таємниці банкір може бути підданий подвійному покаранню. По-перше, відповідно до Федерального Закону «Про банківську діяльність» [5] та Кримінального Кодексу [6], йому загрожує штраф і тюремне ув'язнення. А по-друге, за порушення обов'язку дотримуватися обережності його можуть зобов'язати відшкодувати клієнту збитки. Підставою для цього може служити цивільний позов про відшкодування збитків, поданий клієнтом проти банку за порушення обов'язку останнього зберігати таємницю вкладу. Федеральний Закон «Про банківську діяльність» [5] розуміє конфіденційність, як професійний обов'язок будь-якого банкіра. Порушення конфіденційності є кримінальним злочином.

Цивільне законодавство Швейцарії визначає банківську таємницю як контрактне зобов'язання банкіра зберігати мовчання про фінансовий стан свого клієнта. Контрактні відносини між клієнтом і банком породжують обов'язок банкіра дотримуватися конфіденційності – природний наслідок довіри клієнта.

Додатковою правовою передумовою обов'язку банкіра є те, що банк часто виступає як уповноважена особа, у той час як клієнт є, так би мовити, «власником секрету». Порушення обов'язку зберігати таємницю означає недотримання банкіром своїх зобов'язань.

Стаття 47 Федерального Закону «Про банківську діяльність» [5] свідчить, що якщо будь-який представник банку, будь то службовець банку, агент, ліквідатор або ревізор, спостерігач швейцарської Федеральної Банківської Комісії (SFBC), або член акредитованої аудиторської комісії, розкриває чином інформацію, доручену йому / їй у зв'язку з займаною ним/нею посадою, буде оштрафований на 50 000 франків і засуджений на 6 місяців в'язниці. Якщо ж обвинувачений розкрив інформацію з необережності, то йому загрожує штраф у розмірі 30 000 франків.

Варто зауважити, що за швейцарським законодавством розкриття конфіденційної інформації клієнта карається навіть після звільнення співробітника з банку.

Швейцарія уже здавна слугує взірцем кращих традицій регулювання здійснення банківської діяльності фінансовими установами. Запровадження хоча б мінімальної кількості принципів та нормативних положень правового регулювання працівників фінансових установ сприяло б підвищенню рівня праці працівників банків в Україні, а отже стало б поштовхом для подальшого розвитку всієї національної фінансової системи.

Одним із напрямків досягнення вищезазначеного результату є законодавче закріплення положення статті 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [2] такого змісту:

«Працівникам банківських установ забороняється розкривати інформацію, яка є конфіденційною, третім особам протягом трьох років після їх звільнення. Порушення такої заборони тягне за собою відповідальність, встановлену законодавством».

У той же час питання обов'язку збереження відомостей про рахунки і здійснені угоди фізичних та юридичних осіб з кредитними установами, зокрема з банком, у Республіці Латвії вирішуються однозначно та доволі строго. Так, відповідно до статті 64 Закону Республіки Латвія «Про кредитні установи» [7] кожен, хто навмисно або ненавмисно зробив відкритими або розголосив особам, які не мають право отримувати відповідну інформацію, відомості про рахунки клієнтів кредитної установи або фінансові послуги, які були надані клієнтами, якщо йому ці відомості були довірені або стали відомі як власнику акцій або часток кредитної установи, керівнику або члену ради, правління, служби внутрішнього аудиту, контролеру від суспільства або довіре-

ній особі, працівникові кредитної установи, працівникові Банку Латвії, Комісії ринку фінансів та капіталу і державної інституції, представникові присяжних ревізорів, або як представнику державної інституції, консультативної ради, робочої групи, об'єднання осіб або як присяжному ревізору, притягується до кримінальної відповідальності у порядку, встановленому у законі.

Особи, які скоїли згадані в цій статті порушення, караються також у тому випадку, якщо вони вчинені після того, коли згадані особи припинили договірні відносини або виконання обов'язків, або трудові відносини у кредитній установі, Банку Латвії, Комісії ринку фінансів і капіталу, іншій державній інституції, консультативній раді, робочій групі, об'єднанні осіб або як присяжний ревізор.

Визнаючи принцип своєчасності та справедливості головними у питаннях притягнення до будь-якого з видів юридичної відповідальності, не дозволяє розглядати вищенаведене положення латвійського фінансово-трудового законодавства стосовно притягнення до кримінальної відповідальності відповідних суб'єктів при розголошенні ними інформації, яка є конфіденційною, протягом необмеженого часу як таке, яке відповідає сучасним вимогам регулювання праці службовців фінансових установ.

Така неоднозначність у формулюванні часового проміжку вчинення правопорушення у сфері збереження клієнтської таємниці та притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб на практиці спричиняє безліч неоднозначних ситуацій та стає причиною часто несправедливих обвинувачень. Кращі практики інших європейських країн, зокрема Швейцарії, показують, що обов'язок по збереженню клієнтської таємниці має певні часові рамки. Така вимога є цілком виправданою та об'єктивно наявною, оскільки певна інформація, яка на сьогодні є актуальною та необхідною для здійснення різного роду діяльності державних інституцій (оперативно-слідчої, судової, податкової тощо), через певний час не становитиме жодного інтересу для таких суб'єктів. У такому випадку сам факт розголошення інформації, що становить клієнтську таємницю, не повинен розглядатися як підстава притягнення до кримінальної відповідальності. Слід виходити з поняття завданої шкоди та її розміру внаслідок вчинення таких дій.

Висновки. Таким чином, ретельний аналіз положень чинного законодавства інших держав, зокрема Латвії, свідчить про існування абсолютно різних підходів національних законодавців до нормативного закріплення окремих елементів правового статусу працівників фінансових установ.

Список використаних джерел:

1. Банковский кодекс Республики Беларусь от 25.10. 2000 р. № 441-3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravo.by/world_of_law/text.asp?RN=HK0000441#&Article=1.
2. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР) . – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.
3. О финансовых учреждениях : Закон Парламента Республики Молдова от 21.07.95 р. №г.550-ХІІІ//Мониторул Официал ал Р.Молдова. – №1. – 1996. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.law-moldova.com/laws/rus/finansovyh_uchrezhdenieah_ru.txt.
4. О банках и банковской деятельности в Кыргызской Республике : Закон Кыргызской Республики от 29 июля 1997 года № 60. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbkr.kg/index1.jsp?item=41&lang=RUS>.
5. Swiss Federal Law on Banks and Savings Banks of 8 November 1934. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kpmg.com/CH/en/Library/Legislative-Texts/Documents/ch-pub-20131129-banking-ordinance-952-en.pdf>.
6. Swiss Criminal Code of 21 December 1937. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19370083/201501010000/311.0.pdf>.
7. О кредитных учреждениях от 24.10.1995 р. : Закон Республики Латвия // «Латвияс Вестнесис». – №163(446). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.d-k.lv/rus/documents/laws/766/768/932/print/>.